

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

نگاهی به دیپلماسی آب ایران

میدروژئوپلیتیک

دکتر محمد حسین پاپلی یزدی

دکتر فاطمه وثوقی

با حمایت بنیاد علمی - فرهنگی مهندس سید حمید کرامی

انتشارات پاپلی

توجه:

مطالب این کتاب پیشنهاد و دیدگاه نویسندگان آن است. نویسندگان مقام رسمی دولتی نیستند، لذا نظرات آنان نظر رسمی دولت جمهوری اسلامی ایران نیست.

نظریه کتاب:

حق توسعه پایدار مشارکتی منطقه‌ای و حق استفاده منطقی از آب به طور توانمند

در امور حقابه رودخانه‌های مرزی به دنبال حقابه توام با توسعه پایدار مشارکتی منطقه‌ای حوضه‌های مربوطه باشیم. مذاکرات جهت وصول حقابه به تنهایی منتج به نتیجه مطلوب و پایدار نخواهد شد. وصول حقابه و توسعه پایدار مشارکتی منطقه‌ای بایستی توام باشد.

تئوری کتاب، آب توام با توسعه برای همه است.

From **Potential Conflict** to **Co-Operation Potential**

Water for Peace

A contribution to

World Water Assessment Programme

اگر پطر کبیر وصیت کرده است که روسیه باید به آب‌های گرم برسد من معلم دانشگاه وصیت می‌کنم ایران به آب‌های سرد سیبری و ولگا برسد. به آب‌هایی که به اقیانوس قطب شمال می‌رود به آب‌هایی که از مناطق سرد (مثل ولگا) می‌آید. پطر کبیر می‌خواست با جنگ و استعمار به آب‌های گرم برسد و من توصیه می‌کنم یا صلح، سرمایه‌گذاری و خرید سهام به آب‌های سرد برسیم.

محمد حسین پاپلی یزدی

پیشنهاد می‌شود:

۱- سیاست‌های کاهش جمعیت را به طور جدی دنبال کنیم. این مساله باید در مجلس شورای اسلامی به تصویب برسد و به صورت قانون درآید.

۲- سیاست کاهش مصرف و کاهش تقاضای آب را که قانون هم دارد (ماده ۱۷ برنامه چهارم و ماده ۱۴۰ برنامه پنجم) به طور جدی و با عزم ملی دنبال کنیم.

فهرست مطالب

۹.....	مقدمه.....
	بخش اول
۱۱.....	اهمیت آب.....
۱۳.....	مناسبت‌های جهانی آب.....
۱۷.....	مصرف آب در خاورمیانه.....
۱۸.....	دیپلماسی آب.....
۱۹.....	اختلافات بر سر آب در دنیا.....
۲۶.....	نظریه‌های حقوقی آب‌های مشترک.....
۳۳.....	قوانین بهره‌برداری از رودخانه‌های بین‌المللی.....
۳۵.....	نمونه دعاوی بر سر آب‌های مشترک در رودخانه‌های بین‌المللی (فرا مرزی).....
۳۵.....	اصول مدرن در قانون بین‌المللی آب.....
۳۷.....	بحث نیاز بیشتر به آب.....
۳۸.....	قوانین بین‌المللی آب.....
۳۸.....	قوانین هلسینکی (۱۹۶۶).....
۴۰.....	کنوانسیون بهره‌برداری غیر کشتیرانی رودخانه‌های بین‌المللی (فرا مرزی).....
۴۱.....	خلاصه‌ای از اصول و مواد قانونی هلسینکی.....
۴۲.....	کنوانسیون ۱۹۹۷.....
۴۳.....	قوانین برلین (۲۰۰۴).....
	بخش دوم
	فصل اول
۵۱.....	استراتژی پیشنهادی دیپلماسی آب شیرین ایران.....
۵۵.....	در جستجوی آب.....
۵۶.....	انتقال آب‌های شیرین در سطح بین‌المللی به ایران.....
۵۷.....	دستیابی به منابع آب جهت انتقال به ایران.....
	فصل دوم
۶۰.....	رودخانه‌های مرزی.....
۶۰.....	دیپلماسی آب در کشورهای حوضه بین‌النهرین.....

۶۰.....	رودخانه فرات
۶۴.....	رودخانه دجله
۶۶.....	اروند رود
۸۰.....	دیپلماسی آب با کشورهای حوضه ارس
۸۶.....	وضعیت آب در شمال شرق و شرق کشور
۸۷.....	آب‌های زیرزمینی شرق کشور
۹۱.....	دیپلماسی آب در شرق و شمال شرق کشور
۹۲.....	دیپلماسی آب با افغانستان
۹۲.....	افغانستان و آب
۱۰۰.....	توسعه پایدار حوضه‌های مشترک آبی
۱۰۱.....	رودخانه هیرمند
۱۰۱.....	سابقه مذاکره بر سر آب هیرمند
۱۰۷.....	تقویت و اضافه کردن آب به هیرمند
۱۰۹.....	مدل توسعه حوضه هیرمند ایران و افغانستان
۱۱۰.....	رودخانه هریرود
۱۱۲.....	حقابه از هریرود
۱۲۰.....	اقدامات موازی برای توسعه مشارکتی حوضه هریرود
۱۲۱.....	مهمترین اقدامات پایه‌ای توسعه در حوضه هریرود
۱۲۵.....	رود مرغاب
۱۳۱.....	دیپلماسی آب با ترکمنستان
۱۳۲.....	رودهای مشترک بین ایران و ترکمنستان
۱۳۵.....	رودخانه اترک
۱۴۰.....	اقدام برای تامین کسری آب شرق و شمال شرق ایران
۱۴۰.....	انتقال آب از خارج از محدوده مرزها به داخل ایران
۱۴۰.....	اهمیت آب شرب در شرق کشور
۱۴۲.....	دیپلماسی آب با ترکمنستان
۱۵۲.....	جمع بندی پیشنهادات برای رودخانه‌های مرزی
	فصل سوم
۱۵۷.....	رودخانه‌های غیر مرزی

۱۵۷	دیپلماسی آب با کشورهای حوزه رودخانه آمودریا
۱۵۷	مشخصات کلی حوزه آمودریا
۱۵۹	هدایت و ساختارهای سیاسی بر سر آب آمودریا در سطح منطقه‌ای
۱۶۴	انتقال آب از آمودریا به ایران
۱۷۴	دیپلماسی با کشورهای حوزه رودخانه ولگا، آب، ایرتیش و سایر رودخانه‌های سبیری روسیه
۱۷۴	رودخانه ولگا
۱۷۸	دیپلماسی با کشورهای حوزه رودخانه آب
۱۸۰	پروژه آب، ایرتیش، سیردریا، آرال-خزر
۱۸۴	دیپلماسی با کشورهای حوزه رودخانه سند و رودخانه‌های هند
۱۸۷	حل مسئله اجتماعی و امنیتی انتقال آب از خارج به ایران
	فصل چهارم
۱۸۹	سایر منابع آب شیرین
۱۸۹	یخ‌های قطب جنوب
۱۹۳	سرمایه‌گذاری بین‌المللی ایران در زمینه چشمه‌های آب معدنی در فرا مرز
۱۹۳	آب بطری
۱۹۸	آب شیرین کن و تصفیه آب شیرین دریا
۱۹۸	تصفیه‌خانه‌های آب دریا
۱۹۹	سرمایه‌گذاری در امر انتقال آب و تصفیه آب
	فصل پنجم
۲۰۱	دیپلماسی درباره آب‌هایی که امکان انتقال آن به ایران نیست
۲۰۲	رودخانه‌های قابل کشتیرانی در مناطق پر جمعیت
۲۰۲	انتقال آب رودخانه‌های قابل کشتیرانی به سایر مناطق
۲۰۳	خرید بخشی از آب رودخانه‌های پر آب در مناطق کم جمعیت
۲۰۳	رودخانه آمازون
۲۰۳	رودخانه کنگو
۲۰۵	نتیجه‌گیری نهایی
۲۱۲	منابع و مآخذ
۲۱۵	فهرست اشخاص و جایانام‌ها

بند "ج" ماده ۱۴۰ قانون برنامه پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران می‌گوید: "واردات و صادرات آب به کشورهای منطقه و اجرای طرح‌های مشترک آبی با کشورهای هم‌جوار بارعایت منافع ملی و توجیه‌های فنی، اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی با تایید شورای اقتصادی، مجاز است."

این ماده قانونی که واردات و صادرات آب را می‌بیند یعنی آب را وارد مقوله بین‌المللی می‌کند. وقتی کالا با مسأله‌ای وارد مقوله بین‌المللی شد، یعنی پای دیپلماسی و وزارت امور خارجه هم به آن باز می‌شود. هم اکنون سیاست و استراتژی مصوب آب در سطح ملی تقریباً وجود دارد، ولی سند مصوب ملی که اهداف، چشم‌اندازها و استراتژی‌های آبی ما را در سطح بین‌المللی ارایه دهد و ساختارهای لازم را نشان دهد، نداریم.

این کتاب کوشش دارد چشم‌اندازی طولانی مدت برای آب‌های مرزی و فرا مرزی و ساختارهای لازم را ارایه دهد. در عین حال کتاب نظریه اصلی زیر را دنبال می‌کند: سابقه تاریخی مذاکرات بر سر حقابه رودخانه‌های مرزی به خصوص هیرمند نشان می‌دهد که مذاکره صرفاً برای بدست آوردن حقابه به نتایج مطلوبی نرسیده است. بنابراین کتاب نظریه حقابه توأم با توسعه پایدار مشارکتی منطقه‌ای حوضه‌های آبی مشترک را ارایه می‌دهد. آب و توسعه حق همه کشورهای ذینفع در یک حوضه است. کتاب توصیه می‌کند که ما در همه جهان بخصوص در سیبری و ولگا در جستجوی آب باشیم.

کتاب توصیه می‌کند ایران (دولت و بخش خصوصی) همه جا دنبال خرید و بدست آوردن منابع آبی باشد.

برای این کارها لازم است ابتدا ساختارهای سیاسی و نیز ساختارهای مرکز مطالعات آب‌های فرا مرزی تقویت شود.

در تدوین این کتاب از نظرات، راهنمایی‌ها و مشورت ارزشمند صاحب نظران متعدد استفاده بردیم که از همه آن بزرگواران تشکر و سپاس داریم. سپاس ویژه خود را به آقایان مهندس جبار وطن فدا مدیرکل دفتر حفاظت و مهندسی رودخانه‌ها و منابع آب مشترک، مهندس علیرضا نجفی رییس گروه مطالعات و برنامه ریزی دفتر رودخانه‌های مرزی و منابع آب مشترک، مهندس سید مرتضی حسینی مدیرعامل وقت شرکت آب منطقه‌ای خراسان رضوی، مهندس محمد علایی مدیرعامل وقت شرکت آب منطقه‌ای خراسان شمالی و مهندس چنگیز حاجی مسگری مدیر طرح و شبکه آبیاری سد دوستی تقدیم می‌داریم.

از همکاری ارزشمند همکاران گرامی شرکت آمایش و توسعه شرق به ویژه آقای مهندس محمد علی علامی بیرق‌دار که امور اینترنتی و ترجمه‌های مربوطه را عهده‌دار بودند و مهندس اعظم ملکی برای تهیه نقشه‌ها تشکر و سپاس دارد.